

Kitap Ozetleri > HAYATTA EN HAKIKI MURSIT ILIMDIR

Homosapiyens, yani insan nevi, maymun akrabalarının bazı özelliklerinden siyrilerek ve yeni vasıflar kazanarak insan haline geldiği zaman, aralarında yaşamak zorunda olduğu hayvanlardan görünüşte birçok bakımdan geride idi. Ne korkunc penceleri, ne de parçalayıcı dişleri vardı. Kasları birçok diğer hayvanlarinki kadar kuvvetli değildi ve onların ekserisine nazaran tırmanma, atlama ve kosma kabiliyeti azdı. Fakat yeni türeyen insan nevinin yaman bazı gizli silahları vardı ki, bunların arasında en önemlisi beyni idi. Bunun yardımı ile yalnız hayvanları alt etmekle kalmadı, tabiat kuvvetlerine de hakim olmaya başladı İnsan kafası tabiatın bildiği en gur , en doğurucu ve en verimli enerji kaynağıdır .Gerçekten insanda sarf edilen zihne enerji ile ejder edilen sonuçlar birbirleri ile kıyas kabul etmeyecek derecede farklı olabilmektedir .Kafası sayesinde insan çok çeşitli ve engin başarılar göstermiştir .Bunların en goze carpanı ve en göz kamastıranı da şüphesiz ki ilimdir .

Yıldırımı yildirmiş olan insan, yeryüzünde bulunan her şeyden faydalanmaya bakmış ve ilmi sayesinde, zamanla, tabiatın hemen her kuvvetini kendine köle etmiştir. Denizleri ve havaları istila etmiş, bir düğme çevirmekle dünyanın en uzak köselerini odasının içine getirmeye muvaffak olmuştur .

İlim adamı ancak ışık seneleri yardımı ile rakamlarla ifade edebildiği ucsuz bucaksız fezaı ne yapıp yapıp laboratuva¬rinin duvarları arasına sokmuş, ilmi ve teknolojik çalışmanın en son meyvelerinden olan elektron mikroskopları ile de görülemeyen molekül ve atomların her birinde dünyalar, acemler bulunduğunu açığa vurmuştur .

İnsanın iç acemini ve dünya görüşünü, günlük yaşayışını, eski çağlara nazaran en frenlenmemiş muhayyileleri bile hayrette bırakacak kadar değiştirmiş olan ilim gerçekten insan nevinin en büyük zaferi ve en bas dondurucu mucizesidir .

İlmi çalışma veya araştırma, insanların karşılaştıkları günlük durumların musterek müşahede unsurları halinde ve olgular şeklinde tahlil ve tespit edilmesi, müşahede edilen olguların cogaltılarak toplanması ve biriktirilmesi ve yığılan bu olgu kümelerinin rasyonel, düzenli ve sistemli bir şekilde birbirlerine bağlanmasıdır. Fakat ilmi araştırmanın ele aldığı konular ekseriyetle daha önceden incelenmiş meselelerle ilgilidir; diğer taraftan da ilmi çalışma çok zaman muayyen bir konu üzerinde uyanan tecessusle harekete geçer. Tarifimizi buna göre biraz değiştirerek şu şekilde ifade edebiliriz: İlmi çalışma birikmiş ve sistemleşmiş bilgi ve izahlar yardımı ile yeni meseleleri ele almak, elde edilen ipuçlarına göre tahminler yürütmek ve bu tahminlerin doğru olup olmadığını yeni olgu ve gözlemlerle kontrol ve muayene etmektir.

Daha kısa bir ifadeyle, ilmi çalışmayı olgunların ve olgunlar arasındaki munasebetlerin araştırılması, ilmi de sistemli ve bağlasıklı bir bilgi kutlesi olarak tarif edebiliriz.İlmi gerçeklerin temeli, genel olarak mukerrer gözleme elverişli bulunan ve mümkün oldukça kontrol edilerek ilme bir şekilde müşahede edilmiş ve umumiyetle tekrarlanması mümkün olan olgulardır. Olgular arasındaki munasebetlere gelince, bunların geniş ve sumullu olması azımdır .Bunlar teoriler ve kanunlardır .Kanun ideal ilme izahtır ve ölçülebilir olgular arasındaki adedi munasebeti ifade eder.

ilme metot olguların dikkatli ve tarafsız bir şekilde müşahedesinden ve bunlar arasındaki munasebeti tahmin ettikten sonra bu tahminlerin doğru olup olmadığını muhakkak surette yeni gözlemlerle kontrol etmekten ibarettir .ilme metodun ana vasıfları bu kadar basittir ve doğru düşünmeyi emniyet altına almak bakımından insan için en tabii bir metottur .Bununla beraber , tatbikatta ekseriyetle olayların tahlili, olgunların seçilmesi, bunların gruplandırılmaları ve gerekli sonuçların mantıci şekilde çıkarılması, ondan sonra da bu

sonuclarin dogru olup olmadiklarinin muayene ve kontrolu yollarinin tasarlanmasi ve bulunmasi hic de kolay olmamak¬tadir. Bunu hakkiyla yapabilmek, ancak ilmi dusunce ve disiplin icinde yogurumus ve yeni meselelerle bogusmakta ve olgunlarla baslasa kalmakta mumarese kazanmis olmakla ve gerek sahsi tecriibelerden gerek baskalarinin tecrube ve bilgisinden buyuk olcude faydalanmakla kabildir. Gerekli bilgi ve mumareseyi kazanmis olan gercek ilim adamlarinin sayisi nispeten kucuktur denilebilir .

Ilm, epik eserler gibi, cok elden gecer , cok emek alir ve yavas yavas buyur, sekillenir ve tekemmul eder. Ilm tarihi gosteriyor ki, en kucuk kesifler bile uzun yillar hatta asirlar boyunca bircok bilginlerin omurlerini tuketmeleri neticesinde meydana cikmistir .Ilmin ilerlemesi en keskin zekalarin ve en kuvvetli muhayyilelerinin cetin ugrasma ve didinmelerle ve elbirligiyle kendilerini bu ugurda sarf etmelerini gerektirir.

Edison "un takribi olarak su sekilde bir sozu var: ilme dehanin ancak onda biri ilhamdir; geri kalan onda dokuzu, dahi, alninin teriyle kapatmak zorundadir. Bizde de bir atasozunde soyle denmektedir: Allah, ilme isteyene, serveti istedigine verir.

Ilm en ufak bir yanlisi dahi gecmez, affetmez. En kucuk bir ilme sonuca varmayi saglayan gozlem, muhakeme, deney ve hesap calismalari zinciri ancak en zayif halkasi kadar kuvvetli olabilir .Ilmin sirlari ancak kendisine iyice bagli olanlara malum olur. Ilme heves eden, ona baglandigi ve ilmin elinde oyuncak mesabesinde kaldigi nispette daha buyuk kesifler yapmaya ve daha onemli basarilar kaydetmeye muvaffak olur .Fakat diger taraftan da, omrunu ilm ugrunda tuketen bir dahinin ilme eseri ancak daha ilerilere gitmek ve yeni sonuclara varmak icin bir basamak yerine gecer .Ilm adaminin basarisi ilm mesalesini biraz daha ileriye goturerek onu yeni ellere teslim etmekten ibarettir.

Ilm cok goze carpan ozelliklerinden biri, tek insanin ehemmiyetsizligi ve acziyle, zamanla ortaya cikarilan ilme basarinin hudutsuz buyuklugu arasindaki nispetsizlikdir . Bunun sebebi aciktir; ilme faaliyet zaman, millet, irk, din ve dil sinirlarini taniiiayan, matematik bir tabirle, bunlarin fonksiyonu olmayan bir calismadir. Ilm birdir. Birbirlerinden cok farkli muhitlerde bulunan, cok degisik itikatlarda olan ve birbirlerinin dilinden anlamayan kimseler ilm sahasinda ister istemez birlesirler; birbirlerinden baska dusunmezler , dusune¬mezler .Ilm insanlari en cok el birligi ve is birligi yapibil¬dikleri bir calisma sahasidir .

Dunyanin bir kitasindaki bir memlekette iaboratu¬varinda veya kutuphanesinde sessizce calisan bir ilm adaminin basarisini dunyanin cok uzak baska bir kosesindeki diger bir ilm adami tamamlar ve ilm bu suretle ilerler .icimde ilerleme zincirini teskil eden kesif halkalari hep bir ors uzerinde dovulmez ve dovulemez -de. imi calisma gibi ilmi calisma sonuclari da butun insanligindir. Cesitli dinlerin mabetlerini hep ayni yildirim siperleri korur; cesitli itikatlardaki kimseler hep ayni serumlara ve asilara bas vururlar .icim tek bir millete, kavme veya irka mal edilemez. imi faaliyet tam manasiyla insani bir faaliyettir ve insanin mumeyyiz bir vasfina aciga vurur .icim bahsinde insanlar birbirleriyle uyusurlar ayni sonuclara varirlar.

On yedinci asrin basindan beri saglanan buyuk ilerlemeler Avrupa milletlerinin tam bir is birligiyle meydana gelmistir .Hemen hemen her konuda yapilan kesiflerin baslamasinda, tamamlanmasinda, teessus ve kabul safuasina girmesinde baska baska milliyette, dinde ve mezhepte bircok ilm adamlarinin adlarini yan yana buluruz. iimin yeryuzunde simdi cok daha fazla yayilmis olmasi neticesi, cagimizda birbirinden cok daha uzak bolgelerdeki ilm adamlarinin birbirlerini daha buyuk olcude desteklediklerini goruyoruz.

Orta Cag"da, Islamiyette, hem muhtelif milliyetten hem de muhtelif dinden aiimlerln birbirleriyle tam bir is birligi yapmis olmalari goze carpar. Yakin Sark"ta Hiristiyanlar Muslumanlara Hacli ordularıyla saldirir ve onlarla buyuk bir taassupla bogusurken Hiristiyan

dunyasinin ilim adamlari islam bilginlerinin ustun ilimden faydalanina yolunu tutmuslardi. A trupa " da mezhep mucadeleleri en had devrelerinde iken ilim hicbir cephe almiyor ve ilim adamlari birbirleri ile is birligi yaparak calismakta devam ediyorlardi. Harbedeki muazzam rolu goz onunde tutularak, ilim cagimizda hara icin tam seferber bir hale getirilmis ve ilmi kesifler her iki tarafca da birbirlerinden siddetle kiskanilmistir .F akan bu sartlar altinda bile dovusen milletler ilmi bakimdan birbirleri ile is birligi yapmaktan, birbirlerine yeni seyler ogretmekten, ve birbirlerinin eksiklerini tamamlamaktan kendilerini alamamislardir.Iلمي temas ve isbirligi ister istemez devam etmektedir.

Bugunku ileri medeniyetin uzerinde hassaslikla durdugu bir nokta, medeniyetin semerelerini kamu menfaati bakimindan dogru ve adilane bir sekilde ve ileri bir isbolumu vaziyetinin dogurdugu sartlara uygun olarak dagitmaktir. Medeni cemiyette, ilerilik nispetinde, bayindirlik ve refah fazla olur .Bugunku medeniyetin onemli bir olcusu, insanin emrine amade tabiat kuvvetlerinin ekonomiye uygun bir sekilde kullanilabilmesidir. Medeniyet yalnız tabiat ilimlerine ve tibba degil, ayni zamanda cemiyetle ilgili ilimlere de siki sikiya dayanmaktadır .

İleri medeniyetteki bir cemiyetin bir vasfi da buyuk olcude elbirligi ve isbirligi sartlarini kendisinde toplamasidir . Boyle cemiyetlerde emek israfi ve bir tarafta yapilan ve basarilanin diger tarafta yikilmasi ve baltalanmasi gibi vaziyetlere rastlanmaması icabeder .Bunlar medeniyette gerilik musirleridir .Medeni cemiyette yapici faaliyet, pianli calisma, ve teskilatcilik kabiliyeti goze carpar .Insanin bu kabiliyetleri ise, sosyal ilimlerdeki bilgisinin cogalmasi ile mutenasip olarak artmaktadır .İleri medeniyetler teskilatlanma imkanlarini mupet ve rasyonel yollardan ararlar.

Medeni cemiyet, fertlerinin hepsini azami derecede koruyan, bir kisminin oburleri tarafından istismarina mus~ade etmeyen, haksizligi yenebilen bir cemiyettir .Medeni bir cemiyetin onemli bir vasfi ve gayesi, fertlerinin kanun nazarında tam bir esitligini saglamak ve butun uyeleri icin adaiete uygun ekonomik imkan ve sartlar temin ve idame etmektir .Butun bu meselelerin tahakkukunda ilim insanin onemli bir yardimcisidir.

Medeni insan gerek kendisini gerek cemiyetini iyi tahlil edebilen, fertlerle cemiyet arasındaki ayarlanmayı gorebilen ve kavrayabilen bir insandır .Karsilikli olarak, iyi ayarlanmış ve dogru calisan ve isleyen bir cemiyet bunyesinde, fertlerin yukselmesi ancak cemiyetin yukselmesi ile kabildir ve kendilerine dusen vazife ve basarilarin buyuklugu ile mutenasiptir .Butun bu bakimlardan, medeniyetin ilerlemesinde ve İnsan zihniyet ve temayullerinin dogru yollara girmesinde, ilim, yegane amel olmaktan uzak bulunsa da, insanin cok kiymetli bir yardimcisi olmustur.

Medeniyetin ileriligi, hususiyle maddi alanda kontrol edilemeyen olay ve kuvvetlerin azligi ve bu cesit olay ve kuvvetlerin yasayisimiz uzerindeki tesirlerinin gitgide azalmasiyla mutenasiptir. İnsan ilim sayesinde mukadderatina gittikce daha hakim hale gelmekte ve kismetin yularini kendi eline alabilmektedir.

İleri medeniyette ilmin rolu buyuktur .Kesin olarak denilebilir ki, insan hayatının onarilabilmesi ve cemiyet hayatının duzenlenmesi yolunda alinan tedbirlerinden ve sarf edilen gayretlerden bugunun modem olculeri ile basari beklenirse, ilk once durumların ve meselelerin ilmi bir sekilde incelenmesi kati bir mecburiyettir. .Guclukleri yenmek icin bunlari ogrenmek ve tahlil etmek, anı amak ve kavramak iazimdir. Tedbirden evvel teshis gelir ve gerek dogru teshis gerek isabetli tedbir , ister mustacel ister uzun vadeli olsun, ancak dogru bir ilmi kavrayisla kabildir.

Medeniyette ileriligin bir olcusu de ilmin icaplarına gore ayarlanma imkanlarına sahip olmak

ve ilmin yeni buluslarına gerek maddi gerek manevi bakımdan kolaylıkla ayak uydurabilmektir .Gerçekten, ilmin insan hayatındaki yeri buyudukçe insanın ona olan inancı da cogalmıştır .İptidai insanların gelenek ve göreneklerinde modern insana nazaran çok daha büyük bir sadakatle ve kuru koruna bağlı oldukları sarihdir .Ortacığdan ve hatta Ronesanstan beri de insanın değismeye intibak bakımından hayli terakki ettiği muhak¬kaktır.

İlmin kendisi medeniyetin en parlak bir tezahurudur . İlmi çalışma medeni faaliyetin en önemli bir kısmıdır. Ayrıca da, ilim diğer medeni faaliyetlere istikamet verir , onlara dinamizm getirir ve gelişme imkanlarını besler .İlmin ve ilmi bilginin medeniyete mal olması, medeniyet üzerindeki tesirlerini hissettirmesi ile yani yayılması, insan toplulukları tarafından kabul edilmesi ve gerek maddi .gerek manevi yonlerde tatbik alanına aktarılması ile başlar.

Kısa ve özlu bir ifade ile bir cemiyet ilmi kendisine ne kadar fazla ve çeşitli yonde kılavuz olarak kabul etmişse ve ilmin isigında yurumeyi ne kadar fazla adet edinmişse, o cemiyet medeniyette o nispette inkisaf etmiştir; bir cemiyet 'hayatta en hakiki mürşit ilimdir' vecizesini ne kadar iyi anlamış ve kavramışsa, bunu ne kadar büyük ölçude tatbik edebiliyorsa, o cemiyet medeniyette o derece ileridir ve gelecekteki sınırsız gelişmesini de o nispette garanti altına almıştır. Daha söz başlarken, Atatürk'un bu vecizesinin hususi cemiyet bunye ve şartlarına bağlı bulunmadığı gibi zamanla da mukayyet olmadığını söylemiştik. İlmin vatani olmadığını, insanlığa yaptığı tesir ve hizmetlerin dil, din, ırk ve diğer hususi cemiyet şartları sınırını astığını yeter derecede söz konusu ettik. İlmin insan ihtiyaçlarını karşılamak ve insanın zihniyeti ve manevi hayatı üzerinde tesirler yapmak bakımından gelecekte farklı vaziyetler doğacağını düşünmek herhalde pek makul bir iddia olarak ileri sürülemez. Fakat ilmin hayatta en hakiki mürşit olduğunun zamanla mukayyet bulunmadığı üzerinde burada bir iki söz söylemek lüzumlu ve hiç olmazsa faydalı olabilir.

Önce de çeşitli vesilelerle söylendiği gibi, ilim cemiyet üstüne ve dışına çıkabilen, cemiyet şartları içinde ve cemiyet şartlarına rağmen gelişerek cemiyetlere yepyeni inkisaf imkanları verebilen yegane kuvvettir. Teknolojiyi ilimden ayırırsak, onu da aynı vasıfta ikinci bir kuvvet olarak kabul etmek gerekir. Fakat ilmin gelişme kabiliyeti teknolojiye nazaran çok daha üstün olduğundan, ilmi bu bakımdan yine en önemli amil olarak kabul etmemiz icabeder .Sosyal olay ve telakkiler üzerinde ilmin tesiri yakın zamanlara kadar vasıtalı, ve umumiyetle sebep ile tesir arasındaki munasebet tedrici ve adeta hissedilmeyecek derecede ağır olmuştur .Son zamanlarda ise bu gibi meseleler ilmin doğrudan doğruya ele alabildiği konular arasına girmeye başlamıştır.

Batıl düşüncelerin ortadan kalkması veya temelinden sarsılması ilmi kesifler ve ilmi ilerleme sayesinde olmuştur. İlim İnsanı türlü olaylar karşısındaki sakin seyircilik durumundan kurtarmıştır .İlmin sayesinde İnsan etrafındaki esrar perdesinin yavaş yavaş kalktığına şahit olmuş, anlayıp kavrayamadığı ve kendisine tamamen karanlık bir tabiat ve cemiyet muhitinden yavaş yavaş sıyrılabilmiştir .İlmin buyuyen başarısı karşısında mucizeler mana ve cazibelerini kaybetmişlerdir. Uzaktaki bir kervanın nerede ve ne durumda olduğunu bilmek eskiden hayret uyandıracak bir şeydi. Radyo ve telgraf gibi muhabere vasıtaları yardımıyla bu çeşit başarılar günümüzde pek basit işler arasına girmiştir. S.u.S"ın kerameti sihribaz esasını gölgede bırakmıştır.

İlmin yarattığı ve hazırladığı şartlar içinde doğup buyuyenler .icin ilmin başarılarını hakkiyle takdir etmek güctür. Çocukluğunun ilk çağlarından itibaren evinde radyo sesi isitmeye alışmış olan bir kimse için radyo şüphesiz ki hiç de hayret uyandırmaz. Fakat radyoyu omrunde ilk defa olarak gören için vaziyet tamamen baskadır. Omrunde ilk defa olarak gramofonda dinin bir duasını isiten iptidai bir cemiyete mensup bir adam bu esrarlı kutunun onunde secdeye kapanmak ve ona tapmak ihtiyacını hissetmiştir .Daha birkaç asır öncelerine kadar insanlar okyanuslara acılmaktan korkarlardı. Çünkü büyük ejderler ve dev cüsseli

miknatıslar onları urkutuyordu. Kucuk miknatıslı pusulalar insanların bu batıl itikatlarının ortadan kalkması yolunu açmıştır.

Bugün herkesin her zaman için yanında bulundurmak ihtiyacını hissettiği küçük ve pratik saatler, lik ve Ortacag¬larda, hatta bundan bir iki asır öncesine kadar, tasavvuruna bile imkan olmayan hassaslıkta bir aleti temsil ediyor. Yakin zamanlara kadar, bugünkü saatlerimize göre pek kaba ve takribi olan zaman ölçme aletleri ancak en büyük şehirlerin sahit olabildiği nadir lüks esyasi arasında bulunuyordu. Fakat bugün hiçbirimiz saatimizi muntazam fasıllarla kurarken, yahut da arada sırada ona göz atarak büyük bir itimatla ondan zamanimizi öğrenirken, bu aletin meydana gelmesi için insanlığın hemen fasilasız olarak en az iki bin yıldan beri emek vermiş olduğunu ve bu saatimizi sayısız ilmi ve teknolojik buluşların verimli bir şekilde tatbikat alanına dokulebilmiş olmasına borçlu olduğumuzu hatirimizden gecirmeyiz.

Bir zamanlar simsek ve yıldırımın karşısında korkak ve aciz kalan insan bugün onu basit bir elektrik olayı olarak izah edebilmektedir. Fakat bu olayın anlaşılması için, emek ve ilmi başarı ile dolu uzun asırların geçmesini beklemek iazim gelmiştir. Ofke ile fırlatılan ok, semanın acılarak göz kamastırıcı gök ülkesinin bir an için bellirmesi gibi brtakim tahmini izah şekillerinden sonra, insan bu meseleyi az çok ilmi olarak ele almak imkanlarını bulmuştur. Hazırlayıcı mahiyet¬teki ilmi bilgilerin toplamasına hiç temas etmesek bile, doğrudan doğruya bu konunun incelenmesi oldukça uzun ve zahmetli olmuştur. Azot murekkelere havada yanması gibi ileri sürülen bazı düşünceler ilmi sınavları geçememiş, nihayet elektrik kivilcimi ile olan benzerliği dolayısıyla, bu olayın mahiyetini anlaşılması ve insanın kurbanı verilmesi mal olan deneyler sonunda bu izahın doğruluğu meydana çıkmıştır.

Kuyruklu yıldızlar uzun asırlar boyunca gökten muammalı işaret ve telimhler olarak insanı korkutmuş, bunlara karşı nasıl hareket edilmesi gerektiği hakkında büyük tereddütler gösterilmiştir. Güneş ve ay tutulması gibi olaylardan da insanlar türlü manalar çıkarmaya uğramışlardır. Kitlikler, hastalıklar, salgınları, nehir tasmaları ve su basmaları, volkan indifaları ve kurak mevsimler de tanrıların suçlu insan yığınlarına yönelttikleri cezalar olarak manalandırılmışlardır. Fakat ilmin yardımıyla bütün bu olaylara rasyonel ve müspet bir şekilde bakmak kabil olmuş ve bu ilmi zihniyet sayesinde insan sayısız felaketlere karşı kendisini korumaya muvaffak olmuştur.

Gerçekten, ilmin insan zihniyetine ve iç dünyasına yaptığı tesir maddi alanda sebep olduğu gelişmelerden asagi kalmaz. İlim insanı adeta yenden yogurmuş ve onun olaylar karşısındaki duygu ve tepkilerinin tamamen değişmesine ve dolayısıyla, hatti hareketi üzerinde pek büyük gelişme ve evrimlere sebep olmuştur.

Fizikte bile, cisimlerin atomik bünyesi ve olayların bu bakımdan en ince teferruati ile teması gelince, detenninizm yerine tesaduf ve ihtimal ile karşılaştığımızı gördük. Olayların her zaman aynı kanunlar gereğince cereyan etmesi, bizim her zaman istatistik kaidelerinin mukemmelen kabili tatbik olacağı sayılardan ve toptan olarak atom ve moleküllerle temasta oluşumuzdan ve atomik ve moleküller dünyadaki değişimleri hemen her zaman topyekün olaylar şeklinde müşahade edisimizden ileri geliyor. Cemiyetle ilgili konularda ise durum bunun tam tersidir. Umumiyetle sosyal olayların en ince teferruati ile yüzleşir, cemiyetin atomik bünyesindeki müferit olaylarla en fazla ilgileniriz. Hadiseleri uzun zaman süreleri içinde veya ince teferruattan sıyrılarak mutalaa edersek, cemiyet hadiselerinde de detenninizm ile karşılaşacağımızı ileri sürebiliriz. Nitekim, mesela sosyoloji ve iktisatta, büyük topluluklarla ilgili konularda istatistik usulünün tatbiki ve hatta mustakbel gelişmelerin oldukça doğru ve dakik olarak tahmini kabil olabilmektedir.

Tarihte buna benzer durumlar mevcuttur. Tarihin tekerrürlerinden ibaret olduğu sozu, bu

vaziyeti kısmen ifade eder. Carlyle'in soyle bir sozu var: John Lackland buradan gecti; iste bu bir olgudur , bir vakiadir , bunu dunyadaki butun teorilere degismem. Henri Poincare buna soyle cevap veriyor: Carlyle'in bu sozu bir tarihcinin sozudur; boyle bir durumda bir fizikci, 'John Lackland buradan gecti ama bunun hicbir ehemmiyeti yok; cunku buradan bir daha gecmeyecek'" der.

Profesor Sarton da bu iki gorusu su sekilde telif ediyor: Evet, John Lackland bir daha oradan gecmeyecektir. Fakat ayni yerden ayni sartlar altinda baska gecmeler olacaktir .Tarihte de muayyen sekildeki olay guruplari, muayyen sartlar altinda, daima birbirlerine benzeyen olay guruplarinin dogmasina sebep olurlar. Diger taraftan da, mesela gezegenler, sebeplerin kompleksligi ve enerji kaybi dolayisiyla, bir defa cizdikleri yorungeleri bir daha aynen tekrarlanmamaktadirlar.

Tarihteki teferruat olaylari pek buyuk cesitlilik ve intizamsizlik gosterirler; bunlarda her turllu tesadufun ve beklenmedik vaziyetlerin buyuk rolu oldugunu kabul etmek icabeder .Fakat bir de tarihin satha cikmayan ve sathi olmayan derinden bir akisi uzun vadeli yönelmeleri vardir ki, bunlardan intizamli bir akis ve gelisme bulundugu sarih olarak gorulur .Gunluk teferruat olaylarinin mensei olan kisa omurlu kuvvetler zamanin akisi ile silinir ve iz birakmadan kaybolup giderler .Hakiki kudret kaynaklari olan uzun omurlu ve dev cusseli kuvvetler ise, buyuk varliklar yaratirlar ve cemiyet hayatinda buyuk yönelmelere, derin yankılara ve kuvvetli hamlelere sebep olurlar; bunlari etkileri daima uzun vadeli ve uzun omurludur.

Ilmin, tarihin uzun vadeli yönelmeleri uzerindeki tesiri muhakkak ki pek buyuktur .Iskender , Jul Sezar , Timur ve Napoleon kendi zamanlari icinde pek buyuk onemde olan tarihi olaylar yaratmislardir. Fakat Iskender, Sezar, Timur ve hatta cagimizdan cok daha eski olmayan Napoleon ve bunlari temsil ettikleri siyasi olaylar vuku bulmamis olsaydi, gunumuzun cemiyet hayati veya olaylari bakimindan ne fark olurdu? Buna kesin olarak cevap vermek zordur. Makul bir cevap da, eski caglar siyasi olaylarindaki bu gibi degisik durumlarin gunumuz bakimindan pek fark yapmadigidir .Fakat bir ucgenin ic acilari toplaminin iki dik aci oldugu, yahut da fizik, kimya ve biyoloji gibi cesitli ilim dallarindaki herhangi bir kesif veya icat yapilmamis olsaydi, bu bizim zamanimiz bakimindan ve bizim icin ne fark yapardi diye sordugumuz zaman, cevabin cok sarih olacagini derhal goruruz. Cunku en kucuk, en basit ve en eski ilmi buluslari insanlik uzerindeki tesiri daimidir ve daimi olarak artar iimin insan hayatina tesirinin ve ilmin insan hayatindaki oneminin, zamanla ayni istikamette ve duzgun bir terakki seyri ile arttigi, muhakkak ki tarihin en sumullu, en devamlı ve butun tarih, hatta tarih oncesi caglar goz onunde tutulunca, en devamlı olarak tesirlenmiş olan bir olayi ve butun insan hayati icin dogru cikan bir gercegidir. Tarihin akisi ile ilmin bu tesirleniminin gittikce daha bariz olarak kendini gosterdigine bakilirse, silmiye kadar gecmiş olan caglar icin istisnasiz olarak dogru olan bu sozun gelecek icin busbutun dogru olacagini, Ataturk'un bu vecizesinin olumsuz oldugunu tereddut etmeden soleyebiliriz.